

УДК 378.147.88

В'ячеслав Різник

ORCID iD 0000-0002-6083-2242

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет імені Г. Сковороди»,
вул. Сухомлинського, 30, 08400 Переяслав-Хмельницький, Україна,
riznyk84@gmail.com

Наталія Гора

ORCID iD 0000-0001-9494-5803

аспірант кафедри професійної освіти,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет імені Г. Сковороди»,
вул. Сухомлинського, 30, 08400 Переяслав-Хмельницький, Україна,
nataliigora@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

У статті розглянуто проблему формування професійної компетентності майбутніх товарознавців в процесі проходження виробничої практики. Розкрито сутність виробничої практики та її значення для ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців з товарознавства. Визначено основні функції виробничої практики в системі підготовки фахівців. Охарактеризовано особливості професійного становлення майбутніх товарознавців в процесі проходження виробничої практики на підприємствах. Обґрунтовано набір професійних компетенцій, що формуються у майбутніх товарознавців в процесі проходження виробничої практики. Визначено місце та роль виробничої практики у процесі формування професійної компетентності майбутніх товарознавців як невід'ємної складової підготовки фахівців у закладах вищої освіти.

Ключові слова: виробнича практика; вміння; компетентність; компетенції; майбутні товарознавці; навички; професійна компетентність; професійна підготовка.

<https://doi.org/10.28925/2078-1687.2018.4.7984>

Вступ. Система освіти України зазнає значних трансформаційних змін, що обумовлюють необхідність підготовки компетентних фахівців з товарознавства, котрі б володіли вмінням самостійно вдосконалювати набуті професійні навички та змогли на практиці застосувати ключові принципи ефективної організації праці. У зв'язку з цим проблема формування професійної компетентності майбутніх товарознавців наразі є актуальною, а одним із шляхів вирішення даної проблеми є пошук ефективних шляхів формування професійної компетентності майбутніх товарознавців у процесі проходження виробничої практики.

Мета статті полягає у визначенні ролі

виробничої практики у процесі формування професійної компетентності та пошуку перспективних напрямів формування даної компетентності у процесі проходження виробничої практики майбутніми фахівцями з товарознавства.

Серед основних інструментів підвищення якості підготовки фахівців у вищій школі **виробнича практика** займає особливе місце. Оскільки в процесі даного виду практики формуються професійні компетентності у студентів, зокрема майбутніх товарознавців, що виражаються у перетворенні набутих теоретичних знань, умінь, навичок у практичну площину. У подальшому у процесі практичної роботи такі компетентності набувають трансформаційного характеру та забезпечують

адаптивність фахівця і його спроможність відповідати сучасним вимогам, що висуває ринок праці.

З метою вирішення обумовленої проблеми, вважаємо, що перш за все потрібно охарактеризувати понятійний апарат дослідження та навести визначення різних науковців та фахівців, що стосується формування професійної компетентності та компетентності загалом (Попова, 2007, с. 14–15).

Зазначимо, що педагогічна наука активно оперує поняттями «компетентність» і «компетенція», проте серед науковців не існує єдності поглядів щодо розуміння сутності зазначених феноменів.

Необхідно зауважити, що самі поняття «компетенція», «компетентність» і похідна від них «компетентний» і раніше досить часто використовувались в побуті і літературі (Лісна, Тригуб, 2012, с. 3–4).

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» (2014) **компетентності** – це динамічна комбінація знань, умінь та практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність й є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Велика кількість науковців та педагогів звертають свою увагу на те, що компетентність розглядають як нову одиницю виміру освіти людини. Серед них Т. Ощепко, Н. Бутенко, О. Пометун, С. А. Горобець, Ю. Татур, В. Серикова, Ю. Швалба та інші. При цьому увага акцентується на результатах навчання, в якості яких розглядається здатність діяти в різних проблемних ситуаціях (Лісна, Тригуб, 2012, с. 3–4).

Цікавою є точка зору А. Хуторського (2003), який, розділяючи компетентність і компетенцію, під компетенцією розуміє наперед задану вимогу (норму) до освітньої підготовки студента, а під компетентністю – особистісну його якість (сукупність якостей), які вже набуті, а також мінімальний досвід щодо діяльності у заданій сфері: «Компетентність передбачає мінімальний досвід застосування компетенції» (с. 55–62).

Дефініційний аналіз також показує, що поняття «компетенція» є похідним від «компетентність» і позначає сферу застосування знань, умінь і навичок людини, в той час як «компетентність» – семантично первинна

категорія і представляє їх приведену в особистісний досвід сукупність, систему знань людини. Звідси, «компетентна» у своїй справі людина означає «обізнана, така, що є визнаним знавцем в будь-якому питанні, авторитетна, повноправна, та, що володіє колом повноважень, спроможна» (Леонтьєв, 2012, 188–189).

Дослідженням проблеми організації виробничої практики та формування професійної компетентності під час її проходження займалася велика кількість вітчизняних і зарубіжних науковців: В. Скакун, І. Труханов (теоретичні основи здійснення виробничої практики), О. Молчанов, Л. Сушенцева (організаційно-методичні питання щодо проведення виробничої практики), Ю. Белов, М. Колесник (система контролю виробничої практики) та інші науковці (Косяк, 2015, с. 166–167).

Проте недостатньо дослідженою залишається **проблема взаємозв'язку процесу формування професійної компетентності та виробничої практики**. Особливо актуальним дане твердження є для майбутніх товарознавців. При цьому основою засвоєння та формування професійної компетентності майбутніх товарознавців є виробнича практика, оскільки вона доповнює і поглиблює теоретичну підготовку, допомагає студентам закріпити і поширити одержані знання із фахових дисциплін.

На наш погляд, влучною є точка зору Попової Т. (2007), яка переконана, що виробнича практика виступає однією з форм навчання, що характеризується як невід'ємна складова процесу підготовки фахівців та набуття професійних компетентностей в процесі практичного застосування своїх знань, умінь, комунікаційних навичок та інших особистісних аспектів (с. 12–13).

В Енциклопедії професійної освіти поняття «виробнича практика» характеризується як самостійна форма виробничого навчання, під час якої студенти за умов діючого виробництва виконують реальні виробничі завдання, що визначені навчальною програмою (Енциклопедія професійного формування, 1999, с. 354–356).

Виробнича практика є інтегруючим видом підготовки фахівця, завдяки чому студенти вивчають специфіку організації праці та засоби виробництва, вдосконалюють набуті теоретичні знання, уміння і навички, опановують нову

техніку й обладнання, розширюють та поглиблюють виробничий досвід (Косяк, 2015, с. 167–168).

У процесі проходження виробничої практики досягаються максимально можливого рівня засвоєння професійні компетенції, оскільки на студента діють внутрішні та зовнішні чинники, це означає що студенти можуть адаптувати свої знання до практичних ситуацій своєї майбутньої професії (Усеїнова, 2010, с. 13–14).

Виробнича практика проводиться на підприємствах різних форм власності та підпорядкованості. Від якості виконання завдань у період практики залежить професійне становлення майбутнього фахівця. Виробнича практика студентів за напрямом підготовки 015.19 Професійна освіта (Товарознавство) є невіддільною складовою навчального процесу, логічним продовженням навчальних курсів, що розглядають питання організації діяльності, технології, управління та збут товарів підприємством та складовою частиною процесу підготовки майбутніх бакалаврів з товарознавства. Тривалість проведення, терміни та вид практики визначаються навчальним планом, а її зміст та послідовність – наскрізною програмою, яка розробляється кафедрою згідно з навчальним планом.

Студенти – майбутні товарознавці вивчають різноманітні аспекти товарознавчої діяльності, товарознавство продовольчих та непродовольчих товарів, характеристику пакувальних матеріалів та тари, види сувенірних товарів, товари народного промислу та їх вплив на розвиток регіональності країни, методи дослідження товарів та їх склад. Навички практичної роботи студенти отримують в процесі проходження виробничої практики на промислових та торгових підприємствах (Лісна, Тригуб, 2012, с. 3–4).

Метою виробничої практики майбутніх товарознавців є закріплення теоретичних знань, котрі були отримані в процесі навчання, формування професійного вміння приймати самостійні рішення в певних виробничих умовах, оволодіння сучасними методами, формами організації, знаряддями праці в сфері товарознавства, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо застосовувати їх на практиці (Овсієнко, 2013, с. 2–3).

У процесі проходження виробничої практики студенти – майбутні товарознавці засвоюють певні компетенції, якими й

користуються в подальшому. Основі вимоги щодо виробничої практики містяться в методичних вказівках до її виконання: загальні положення щодо організації виробничої практики, мету та завдання практики, обов'язки студента, керівника практики від університету та підприємства, програма проходження практики, вимоги до оформлення звітів та порядок їх захисту (Косяк, 2015, с. 167–168).

Відповідно до формування компетенцій майбутніх товарознавців **функції виробничої практики** є ключовими в системі професійної підготовки студентів:

- навчальну (переформатування теоретичних знань в практичні та застосування їх під час розв'язання ситуаційних завдань);
- виховну (формування студента як самостійну, свідому особистість, майбутнього професіонала своєї справи);
- діагностичну (перевірка рівня професійної здатності до прийняття рішень в нестандартних ситуаціях, визначення ступеня професійної придатності майбутнього фахівця) (Руденко, 2010, с. 15–17).

Основні професійні компетенції майбутніх фахівців-товарознавців, що формуються в процесі проходження виробничої практики відповідно до завдань професійної діяльності і цілей освітньої програми, включають:

- культуру мислення, здатністю до сприйняття інформації, узагальнення, аналізу;
- уміння критично оцінювати свої можливості;
- основними методами, способами і засобами одержання, зберігання, переробки інформації;
- здатністю працювати з інформацією в глобальних комп'ютерних мережах;
- усвідомленням соціальної значимості своєї майбутньої професії, прагненням до саморозвитку та підвищенню кваліфікації;
- здатністю знаходити організаційно-управлінські рішення з стандартних і нестандартних ситуацій;
- здатністю організовувати закупівлю та постачання товарів, здійснювати зв'язки з постачальниками і покупцями, контролювати виконання договірних зобов'язань;
- умінням аналізувати рекламації і претензії до якості товарів, готувати висновки за результатами їх розгляду;
- системним уявленням про основних організаційних і управлінських функціях, пов'язаних із закупівлею, постачанням, транс-

портуванням, зберіганням, прийманням і реалізацією товарів;

- здатністю застосовувати принципи товарного менеджменту та маркетингу при закупівлі та реалізації сировини і просуванні товарів;

- умінням розробляти і впроваджувати стандарти організації по матеріально-технічному забезпеченню, збуту і контролю якості продукції;

- умінням працювати з інформаційними базами даних, які забезпечують оперативний торговий, складський і виробничий облік товарів;

- знанням асортименту та споживчих властивостей товарів, факторів, що формують і зберігають їх якість;

- знанням методів ідентифікації, оцінки якості та безпеки товарів і готовністю використовувати їх для діагностики дефектів, виявлення небезпечної, неякісної, фальсифікованої та контрафактної продукції;

- знанням видів, причин виникнення товарних втрат і порядку їх списання;

- умінням оцінювати відповідність товарної інформації вимогам нормативної документації;

- умінням аналізувати попит і розробляти заходи щодо стимулювання збуту товарів і оптимізації торгового асортименту;

- умінням проводити приймання товарів за кількістю, якістю та комплектністю;

- умінням працювати з товарно-супровідними документами, оформляти первинну документацію з обліку торговельних операцій, проводити інвентаризацію товарно-матеріальних цінностей;

- здатністю здійснювати контроль за дотриманням вимог до упаковки і маркування, правил і термінів зберігання, транспортування і реалізації товарів, правил їх викладення в місцях продажів згідно стандартам мерчандайзингу, прийнятим на підприємстві (Овсієнко, 2013, с. 2–3).

Висновки. Отже, виробнича практика значно поліпшує процес професійного становлення майбутніх товарознавців, сприяє розвитку вмінь застосування теоретичних знань на практиці, примноженню цінного професійного досвіду та є основою формування їх професійної компетентності. Оскільки професійна компетентність майбутніх товарознавців, в цілому, залежить від набуття ними практичних навичок та досвіду, особливої уваги потребує розробка наскрізних програм практик загалом та програми виробничої практики зокрема.

Подальший напрямок досліджень вбачаємо в розробці та обґрунтуванні дієвих і перспективних програм проходження виробничої практики для майбутніх товарознавців, спрямованих на розвиток професіоналізму, активності, самостійності, майстерності та професійної компетентності.

Література

- Закон України «Про вищу освіту». URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/1556-18> (дата звернення 24.10.2018).
- Косяк І. В. Формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів за профілем технологія виробів легкої промисловості під час виробничої технологічної практики. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2015. Ч. 1. С. 164–170.
- Лісна Р. П., Тригуб В. О. Формування професійної компетенції у процесі практичного навчання. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2012. Том 2. № 13. С. 330–334. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v2i13.25168>.
- Леонтян М. А. Поняття «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Педагогіка. 2012. Т. 188. Вип. 176. С. 73–75.
- Овсієнко А. М. Організація та керівництво практики. Методичні рекомендації для проходження виробничої практики студентами денної форми навчання спеціальності «Товарознавство». Переяслав-Хмельницький, 2013.
- Попова Т. І. Педагогічні умови організації виробничої практики у професійно-технічних училищах швейного профілю в Україні (друга половина ХХ століття): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2007. 21 с.
- Руденко Ю. О. Програма та методичні вказівки з виробничої практики за напрямом підготовки «Маркетинг». Черкаси: Черкаський державний бізнес-коледж, 2010. 30 с.
- Усеїнова Л. Ю. Формування професійно-практичної компетентності майбутніх інженерів-педагогів в умовах виробничої практики: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2010. 20 с.

- Хуторской А. В. Ключевые компетенции: технология конструирования. *Народное образование*. 2003. № 5. С. 55–61.
- Энциклопедия профессионального образования: в 3-х т. / под ред. С. Я. Батышева. Т. 2: М–П. Москва: АПО, 1999. 488 с.

References

- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine On Higher Education]. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (ukr).
- Kosjak, I. V. (2015). Formuvannja profesijnoji kompetentnosti majbutnikh inzheneriv-pedagoghiv za profitem tekhnologhija vyrobiv leghkoji promyslovosti pid chas vyrobnychoji tekhnologhichnoji praktyky [Formation of professional competence of future engineers-educators on the profile of technology of light industry products during manufacturing technological practice]. *Zbirnik naukovih prac Umanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Pavla Tichini*, 1, 164–170 (ukr).
- Lisna, R. P., Tryghub, V. O. (2012). Formuvannja profesijnoji kompetenciji u procesi praktychnogho navchannja [Formation of professional competence in the process of practical training]. *Finansovo-kreditna diyalnist: problemi teorii ta praktiki*, Vol. 2, № 13, 330–334 (ukr).
- Leontjan, M. A. (2012). Ponjattja «kompetencija» i «kompetentnistj» u teorii osvity [The notion of «competence» and «competency» in the theory of education]. *Naukovi prac Chornomorskogo derzhavnogo universitetu imeni Petra Mogili kompleksu «Kiyevo-Mogilyanska akademiya»*. Seriya: *Pedagogika*. Vol. 188, № 176, 73–75 (ukr).
- Ovsijenko, A. M. (2013). Orghanizacija ta kerivnyctvo praktyky. *Metodychni rekomendaciji dlja prokhozhennja vyrobnychoji praktyky studentamy dennoji formy navchannja specialnosti «Tovarovnavstvo»* [Organization and governance of practice. Methodical recommendations for the passing of the industrial practice by the students of the full-time form of studying specialty «Commodity study»]. Perejaslav-Khmelnycjkyj, Ukraine (ukr).
- Popova, T. I. (2007). *Pedagoghichni umovy orghanizaciji vyrobnychoji praktyky u profesijno-tekhnichnykh uchylshhakh shvejnoho profilju v Ukrajinі (drugha polovyna XX stolittja)* [Pedagogical conditions of organization of industrial practice in vocational schools of the sewing profile in Ukraine (second half of the XX century)]: Extended abstract of candidate's thesis: 13.00.01. Kharkiv, Ukraine (ukr).
- Rudenko, Ju. O. (2010). *Prohrama ta metodychni vказivky z vyrobnychoji praktyky za naprjamom pidghotovky «Marketing»* [Program and methodical guidelines for the production practice in the field of training «Marketing»]. Cherkasy, Ukraine: Cherkaskij derzhavnij biznes-koledzh (ukr).
- Useinova, L. Ju. (2010). *Formuvannja profesijno-praktychnoji kompetentnosti majbutnikh inzheneriv-pedagoghiv v umovakh vyrobnychoji praktyky* [Formation of professional-practical competence of future engineer-teachers in the conditions of production practice]: Extended abstract of candidate's thesis: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Khutorskyj, A. V. (2003). Kljuचेve kompetencyy: tekhnologhija konstruyrovanyja [Key competencies: design technology]. *Narodnoe obrazovanye*, 5, 55–62 (rus).
- Batyshev, S. Ja. (Ed.) (1999). *Encyklopedyja professyonal'nogho obrazovanyja: v 3-kh t.* [Encyclopedia of professional education: in 3 vol.]. Vol. 2: М–Р. Moscow, Russia: АПО (rus).

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ТОВАРОВЕДОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОХОЖДЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРАКТИКИ

Резник Вячеслав, кандидат педагогических наук, доцент кафедры профессионального образования, ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды», ул. Сухомлинского 30, 08401 Переяслав-Хмельницкий, Украина, riznyk84@gmail.com

Гора Наталия, аспирант кафедры профессионального образования, ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды», ул. Сухомлинского 30, 08401 Переяслав-Хмельницкий, Украина, nataliigora@gmail.com

В статье рассмотрена проблема формирования профессиональной компетентности будущих товароведов в процессе прохождения производственной практики. Раскрыта сущность производственной практики и её значение для эффективной профессиональной подготовки будущих специалистов по товароведению. Определены основные функции производственной практики в системе подготовки специалистов. Охарактеризованы особенности профессионального становления будущих товароведов в процессе прохождения производственной практики на

предприятиях. Обоснован набор профессиональных компетенций, которые формируются у будущих товароведов в процессе прохождения производственной практики. Определено место и роль производственной практики в процессе формирования профессиональной компетентности будущих товароведов, как неотъемлемой составляющей подготовки специалистов в учреждениях высшего образования.

Ключевые слова: будущие товароведы; компетентность; компетенции; навыки; производственная практика; профессиональная компетентность; профессиональная подготовка; умения.

FORMATION OF FUTURE COMMODITY PROFESSIONAL COMPETENCE IN THE PROCESS OF PRODUCTION PRACTICE

Riznyk Viacheslav, PhD (Pedagogy), Associate Professor of Department of the Professional Education, Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University, 30 Sukhomlinsky Str., 08401 Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine, riznyk84@gmail.com

Hora Nataliia, Post-Graduate Student of Department of the Professional Education, Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University, 30 Sukhomlinsky Str., 08401 Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine, nataliigora@gmail.com

The article deals with the problem of the formation of professional competence of future commodity specialists in the process of practical training. The essence of the production practice and its importance for the effective professional training of future specialists in merchandising is revealed. The place and role of production practice in the process of formation of professional competence of future commodity researchers, as an integral part of training specialists in institutions of higher education, has been determined. The features of the professional development of future commodity specialists in the process of practical training at enterprises are characterized. The main functions of industrial practice in the system of training of specialists are determined. A reasonable set of professional competencies that are formed in the future of commodity studies in the process of practical training. In particular:

- *possession of basic methods, ways and means of obtaining, storing, processing information;*
- *ability to organize procurement and supply of goods, to communicate with suppliers and buyers, to control the implementation of contractual obligations;*
- *awareness of issues related to assortment, consumer properties of goods, storage conditions and quality requirements;*
- *ability to work with commodity-accompanying documents, to draw up initial documentation on accounting of trading operations, to inventory inventory, etc.*

On the basis of the analysis of scientific literature and professional experience, it has been proved that the industrial practice significantly improves the process of professional formation of future commodity researchers, promotes the development of the skills of applying theoretical knowledge in practice, increasing the valuable professional experience and is the basis for the formation of their professional competence. It is substantiated that the professional competence of future commodity researchers in general depends on acquiring practical skills and experience, therefore special attention is needed to develop cross-cutting programs of practice in general and programs of production practice in particular.

Key words: *competence; competency; future commodity specialists; industrial practice; professional competence; professional training skills.*

*Стаття надійшла до редакції 2.11.2018
Прийнято до друку 29.11.2018*